
ЫШКЫБОЗДУК СУМО ЭРЕЖЕЛЕРИ

Ышкыбоздук сумо — бул атайын аянтчада (дохё) өтүүчү, белге ороло түрчү белдемчи күр (маваси) менен күрөшүү түрү. Эрежелерге кийим - кече талаптары, күрөш өткөрүү шарттары, жеңүү ыкмалары, ошондой эле уруксат берилген жана тыюу салынган аракеттер кирет.

Экипировка жана катышуучуларга талаптар

- Спортчулар **маваси** куру-белдемчиси менен чыгышат.
  - Ышкыбоздор сумосунда маваси астына кара түстөгү **жука, денеге чапталган шорты** кийүүгө уруксат берилет, кээ бир учурда талап кылынат.
  - Мавасинын туурасы болжол менен **40 см**, узундугу спортчунун денесин **4–5 жолу ороого жетиштүү** болушу керек.
  - Катышуучулар **ден соолукка коркунучтуу буюмдар менен** (сырга, шакек, браслет, чынжыр жана башка металл аксессуарлар) күрөшкө чыгууга болбойт.
  - Спортчунун **денеси таза жана кургак**, тырмактары кыска кыркылган болушу керек.
  - Мавасига кошумча **ак кездеме** байлап, өлкөнүн кыскача аталышы белгиленет.
-

Мелдештин өткөрүлүүчү аянтчасы

- Күрөш **дохё** аталышындагы аянтчада өтөт, ал көбүнчө **7,27 м жагы менен төрт бурчтук**.
  - Дохё эки түргө бөлүнөт:
    - **Мори-дохё** — бийиктетилген топурактан жер аянтчасы, бийиктиги 34–60 см;
    - **Хира-дохё** — тегиз аянтча, машыгууга же мелдештерге Мори дохё жок учурда колдонулат.
  - Күрөшү өтүүчү аянтча **диаметри 4,55 м болгон тегерек**. Тегеректи чектөө үчүн күрүч сабынан жасалган **себу-давара** колдонулат.
  - Тегеректин борборунда эки **ак старттык линия (сикирисэн)** бар. Алар бири-биринен 70 см аралыкта жайгашып, күрөштүн башталышын көрсөтөт.
-

Күрөш эрежелери

Жеңүүчү — бул:

- Каршылашын тегеректин сыртына түртүп же көтөрүп чыгарган;
- Каршылашын дохёнун ичинде, эки буттун таманынан башка үчүнчү бөлүк менен тийдирген.

Өзгөчө учурлар

- **Синитай** («өлүк дене») — спортчу тең салмакты толук жоготкон учур, жеңиш качкыс болот.

Кээ бир учурларда, чабуулчу жеңилген эмес деп эсептелет:

- **Кабайтэ** — спортчу колу менен дохёго тийип, каршылашын синитай абалына келгенде, кулап кетүүнү жумшартып сактайт.
- **Кабаяаси** — спортчу тегеректин чегинен чыгып, каршылашын кулап кетүүдөн сактайт.
- **Окурияси** — спортчу каршылашын тегеректин сыртына чыгарып, өзү да чектен өтөт, бирок алдыга чыкса, жеңүүчү бойдон калат.
- Мавасинин алдыңкы горизонтал бөлүгү дохёго тийсе, жеңилүү эсептелбейт.

Жеңилүү төмөнкү учурларда гана судьянын чечими менен эсептелет:

- Спортчу жаракат алып, күрөштү уланта албаганда;
- Тыюу салынган аракеттерди (кинзите) колдонгондо;
- Күрөштү өз алдынча токтоткондо;
- Старттык абалдан атайлап көтөрүлгөн койгондо;
- Судьянын буйруктарын аткарганда;
- Экинчи чакыруудан кийин күрөшкө чыкпаганда;
- Маваси күрөш учурунда чечилип кеткенде;
- Убакыт бүтүп, жеңүүчү аныкталбаса (кайра күрөш жүргүзүлөт).
- Судьянын чечимдери **акыркы жана талашсыз**.

Тыюу салынган аракеттер

- Муштум менен уруу,
- Көзгө же жыныс органдарына уруу,
- Чачтан, кулактан же манжалардан кармоо,
- Гениталды жаап турган маваси бөлүгүнө кармоо,
- Муунтуу (удушающие) ыкмалар,
- Манжа менен чукуу,
- Бут менен көкүрөккө же карынга уруу,

- Мойундан муунта кармоо,
  - Манжаны буроо,
  - Тиштөө,
  - Баш сөөктү түз уруу.
-

Уруксат берилген аракеттер

- Түртүп чыгуу,
  - Кармоо,
  - Ыргытуу,
  - Чалуу,
  - Ачык алакан менен чабуу (харитэ) (Эки ийиндин чегинен кенен чыкпаш керек),
  - Денени түртүп,
  - Белдемчени же дененин уруксат берилген бөлүктөрүн кармоо,
-

Күрөштүн узактыгы

- 13–15 жаш — 3 мүнөт;
- 16–17 жаш — 5 мүнөт;
- 18 жаштан жогору — 5 мүнөт.

Эгер убакыт аяктагандан кийин жеңүүчү аныкталбаса, **торинаоси** (кайра күрөш) жүргүзүлөт.

Кошумча эрежелер

- Сикириден (даярдоо стадиясы) татайга (старттык чабуул) өтүү эки спортчуда бир убакта болушу керек.
  - Ритуалдар сумонун маанилүү бөлүгү, алар тынч жана сый-урмат менен аткарылышы керек.
  - Дохёдо спортчулар урматтуу жүрүм-турумду сакташы, одоно сөздөрүн колдонбоосу зарыл.
  - Дүйнө чемпионатында жана башка турнирлерде **салмагы боюнча категориялар** колдонулат.
-

Гёдзи (судья) айткан негизги буйруктар

Японча	Транскрипция	Кыргызча котормосу
Kamaete!	Камаэтэ!	«Даяр болуңуз!» / «Ордуңузга туруңуз!»
Ryōte o dōji ni tsuite!	Рё:тэ о до:дзи ни цуйтэ!	«Колдоруңузду бир убакта жерге коюңуз!»
Te o tsuite!	Тэ о цуйтэ!	«Колдорду жерге коюңуз!»
Hikimasu yo	Хикимасу ё	«Сак болуңуз!» / «Даяр болуңуз!»
Hakkeyoi!	Хаккэ-йой!	«Башта!» / «Күрөшүңуз!»
Nokotta! Nokotta!	Нокотта! Нокотта!	«Дагы да тегеректе!» / «Бойдон кал!»
Matta!	Матта!	«Токто!» / «Ката старт!»
Shōbu atta!	Сё:бу атта!	«Жеңүүчү аныкталды!» / «Күрөш бүттү!»
